

УДК 94 (4/9)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-3-4>**Микола ПРИХОДЬКО,**
*orcid.org/0000-0002-7428-8540*кандидат історичних наук,
докторант кафедри всесвітньої історії та археології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна) prihod@ukr.net**АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА ПРИЯТЕЛІВ НАУКИ В ПОЗНАНІ.
ПЕРШІ РОКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЧАСИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ
(1884, 1917–18 РР.)**

Познанське товариство приятелів науки (PTPN) було одним із найстаріших, найбільших та найвпливовіших наукових установ у Польщі починаючи з другої половини 19 ст. Специфічні умови функціонування об'єднання в умовах домінування німецької адміністрації та абсолютного ігнорування польської культури з боку владних структур зробили його цінним предметом дослідження з точки зору різних наукових дисциплін і спеціальностей, серед яких, як культурологія, мистецвознавство, соціологія так і історичні науки.

Завданням дослідження, результати якого представлені в цій статті, було визначити, наскільки напрямки діяльності організації відповідають поняттю осередку сприяння збереженню пам'яток культури. Було сформульовано дві дослідницькі гіпотези. Перша – це теза про те, що Товариство від початку свого існування виконувало функції, які зараз прийнято покладати на суб'єктів, визначених як центр зберігання пам'яток культури. Друге – теза про те, що з часом Товариство перетворилось на частину культурної спадщини Польщі.

З'ясовано, що назва організації трансформувалася протягом часу свого існування і оригінальною назва була: Познанське Товариство Приятелів Наук. У 1907 році було введено назву Товариство приятелів наук в Познані.

Товариство та його діяльність змінювалися в кореляції із соціально-політичними трансформаціями на польських землях. Зовнішній контекст і політична ситуація завжди мали значний вплив на спосіб досягнення статутних цілей Товариства.

Виокремлено п'ять основних періодів в розвитку організації. Характерними датами початку цих періодів були 1857 р., 1871 р., 1918 р.

Відновлення незалежності Польщі в 1918 році значно видозмінило завдання та умови діяльності організації заснованої для захисту польськості в роки пруського панування. З відновленням незалежності інституційно-правове середовище функціонування організації, пов'язаної з охороною та поширенням культурної спадщини польського народу увійшло в стабільний курс, з елементами державного фінансування.

Висвітлено, що завдяки активній дослідницькій діяльності та численним пожертвуванням бібліотека Товариства швидко зростала, а також множилися музейні колекції організації, зокрема історичних та національних пам'яток, які стали базою для пізніше створеного створення Національного музею в Познані.

Власний будинок ПТПН став культурним, науковим і музейним центром, який виставки та заходи, які проводилися в його приміщеннях динамічно розвивали національну культуру регіону Великопольща.

Ключові слова: громадські організації, громадянське суспільство, інституціоналізм, артикуляція інтересів, Німецька імперія.

Mykola PRYKHODKO,
*orcid.org/0000-0002-7428-8540*Ph.D,
Doctoral student at the Department of World History and Archeology
Ukrainian Dragomanov State University
(Kyiv, Ukraine) prihod@ukr.net**ASPECTS OF THE SOCIETY OF FRIENDS OF SCIENCE IN POZNAN. THE FIRST
YEARS OF OPERATION AND THE TIMES OF THE FIRST WORLD WAR
(1884, 1917–18)**

The Poznan Society of Friends of Science (PTPN) was one of the oldest, largest and most influential scientific societies in Poland. Such prerequisites made it a valuable subject of research from the point of view of various scientific disciplines and specialties, including cultural studies, art studies, sociology, and historical sciences.

The task of the research, the results of which are presented in this article, was to determine the extent to which the organization's activities correspond to the concept of a center for storing cultural monuments. Two research hypotheses

were formulated. The first is the thesis that, from the beginning of its existence, the Society performed the functions that are now usually assigned to entities designated as a center for the preservation of cultural monuments. The second is the thesis that over time the Society itself has become a part of Poland's cultural heritage.

It was found out that the name of the organization was transformed during its existence and the original name was: Poznan Society of Friends of Science. In 1907, the name Society of Friends of Sciences in Poznan was introduced.

The society and its activities changed in the rhythm associated with historical changes in Poland. The external context and the political situation have always had a significant impact on the way the Society's statutory goals are achieved. Five main periods in the development of the organization can be distinguished. The characteristic dates of the beginning of these periods were 1857, 1871, and 1918.

The restoration of Poland's independence in 1918 significantly changed the tasks and conditions of activity of the organization founded to protect Polishness during the years of Prussian rule. With the restoration of independence, the institutional and legal environment of the organization related to the protection and dissemination of the cultural heritage of the Polish people entered a stable course, with elements of state funding.

It was highlighted that thanks to active research activities and numerous donations, the library of the Society grew rapidly, and the museum collections of the organization multiplied, in particular; historical and national monuments, which became the basis for the later establishment of the National Museum in Poznań.

The PTPN's own building became a cultural, scientific and museum center, whose exhibitions and events held in its premises dynamically developed the national culture of the Wielkopolska region.

Key words: public organizations, civil society, institutionalism, articulation of interests, German empire.

Мета – висвітлити вектори діяльності громадського об'єднання з підтримки польської науки наприкінці 19 ст. та в останні роки Першої світової війни.

Огляд останніх досліджень. Польська історіографія даної проблеми є не достатньо широкою. До переліку нечисленних праць присвячених діяльності організації належить робота М. Варковської «Музейні збірники Познанського товариства приятелів науки 1857–1922 рр.» в якій автор дослідив музейний вектор практики товариства, висвітлив колекцію пам'яток історії, які зберігалися у фондах організації. В доробку Р. Марчіняка «Зв'язки Познанського товариства приятелів науки з польськими науковими осередками в період імперської окупації» були проаналізовані контакти, кореспонденція організації з партнерами по профільній, науковій діяльності. В праці А. Войтковського «Історія товариства приятелів науки в Познані» в загальних рисах окреслений шлях організації, знакові події в її історії, зміни адміністративного апарату, структури та керівного складу.

Постановка проблеми. Не достатньо дослідженою в вітчизняній та польській історіографії залишається тематика діяльності громадських об'єднань польської громади Німецької імперії наприкінці 19 ст. – першій чверті 20 ст.

Виклад основного матеріалу. Основні напрямки діяльності – 1884 р. Познанське товариство приятелів науки, концентрувало в собі грошові внески активних членів організації з метою накопичення джерельної бази для науковців, створення платформи для проведення досліджень та ведення фахових дискурсів. Водночас, особливу роль і пріоритетність в користуванні матеріаль-

ною базою відводили учасникам організації: «Громада, в важких умовах життя підтримуючи своїми пожертвами заклад, має право вимагати, щоб цінності, що зберігаються в ньому, не були для неї таємницею, ставали доступними, особливо профільним фахівцем» (Sprawozdanie, 1884: 6).

До регулярних поповнень матеріальної бази організації відносилися книжкові примірники та матеріальні пам'ятки минулого: так в 1884 році до складу фондів товариства надійшло 497 книг у 654 томах від пожертв меценатів, 20 рукописів, 6 карт, 414 гравюр, 2 фотовідбитки, 20 урн з розкопок – «одна з яких повна старих монет», 80 монет і медалей, 3 малюнки, 2 альбоми старовини, посмертна маска о. архієпископа Пшилуського» (Sprawozdanie, 1884: 7).

В 1884 році одним із основних джерел доходу організації були виставки експонатів, які перебували в фондах об'єднання, так: «Музейні колекції, за винятком членів Товариства, їхніх родин за останнє півріччя відвідали 1134 особи, що на 144 більше, ніж за попереднє півріччя» (Sprawozdanie, 1884: 7). З огляду на даний інформаційний фрагмент, виставкова діяльність прогресувала, зростала зацікавленість серед населення краю, що втілювалось в значному зростанні в приблизно 10% доходів від продажу квитків.

Значним попитом користувався читальний зал бібліотеки організації, як зазначалося в звітах з засідань товариства за 1884 рік: «187 читачів працювали в читальній залі у визначені регламентом години. Для їх використання було видано 369 праць у 703 томах і 26 рукописів, також 209 творів у 405 томах було випозичено на винос» (Sprawozdanie, 1884: 7). Самокритично характеризували популярність бібліотеки серед польської

громади краю, зазначаючи: «Порівняно зі статистикою великих бібліотек ці цифри незначні й малі; але вони заслуговують на увагу, і слід очікувати, що з часом і ми розвинемо більш живий інтерес до літератури та мистецтва» (Sprawozdanie, 1884: 7). Отже, метою функціонування бібліотек для керівництва товариства було поширення зацікавленості польською літературою і мистецтвом, а не доходи від користування бібліотечними фондами, квитками від відвідування виставок.

Окремим структурним елементом організації була археологічна комісія, яка в 1884 році почала свій шлях і не ще не налагодила дисципліну в своєму складі, так: «п. К. Козловський запропонував, щоб археологічна комісія також звітувала про свою діяльність у майбутньому, а п. д-р Шульц пояснював, що археологічна комісія, членом якої він є, ще не збиралася» (Sprawozdanie, 1884: 8). Як бачимо, прослідковується ситуація, коли номінально, згідно документів існував підрозділ товариства, але на практиці профільна діяльність абсолютно не проводилася.

Оптимізували власну друковану продукцію, видозмінюючи її і кастомізуючі під потреби часу. Так, на одному із засідань в межах дискусії п. Добровольський, посилаючись на попередні тези дискусії апелював до рішення зібрання друкувати каталоги картин лише німецькою мовою, але й французькою зауважуючи: «Товариство наше відвідують не тільки німці, але й інші іноземці і що французьку, як загальноєвропейську мову, знають усі освічені люди» (Sprawozdanie, 1884: 8). Таким чином, дискусії під час зборів членів організації був дієвим механізмом, який в процесі винесення пропозиції відбирав найбільш оптимальну версію модернізації механізму організації.

Водночас, з метою економії коштів організації, в результаті була виокремлена та прийнята за логічну та єдину вірну пропозиція з зміни мови перекладу з німецької на французьку, так: «Дехто підтримує це з фінансових міркувань, бо якби друкувався німецький каталог, то треба було б друкувати його й іншими іноземними мовами, чого фонди Товариства не дозволяють, а більше того, німці, які відвідують наш Музей, такі освічені, що розуміють французьку» (Sprawozdanie, 1884: 9). Отже з огляду всеєвропейську знаність французької мови, дана мова була визначена, як офіційна мова каталогів музею Товариства.

В складі організації існував відокремлений відділ – медичне відділення. Так, на третьому засіданні відділу, що відбулося 7 березня 1884 року, відбулися дебати з питань дифтерії в межах розгляду питань порядку денного засідання

присвяченого темі – «Загальноєвропейське захворювання». В дискусії прийняли участь усі присутні. Наприкінці, якої було оприлюднено доповідь д-р Осовицького, яку потім «також було опубліковано в журналі «Огляд ліків» (Sprawozdanie, 1884: 10). Отже медичний відділ піднімав до розгляду актуальні питання фармацевтичної, медичної галузей науки, займалися пошуком шляхів боротьби і превенції масовим тогочасним захворюванням розповсюджених в регіоні. На даному засіданні, в якості демонстрації результатів медичної практики д-р Вічеркевич представив «пацієнта, якому він створив штучну повіку за методом Ванлсворта» (Sprawozdanie, 1884: 10). На четвертому засіданні медичного відділу, що відбулося 4 квітня 1884 р., д-р Вічеркевича знову продемонстрував публіці пацієнта, якому він зробив операцію на очах «з використанням різних методів, а також пацієнта, в якого була оперована напівкуляста пухлина рогівки» (Sprawozdanie, 1884: 10).

26 червня 1884 року в польському театрі відбулися збори Товариства друзів. Згідно зі статутом Товариства: «приблизно 1 липня кожного року мають проводитися публічні збори, відкриті для широкої публіки, на яких президент або будь-який член правління коротко розповідатиме про результати річного наукового руху у товаристві, а один із учасників має прочитати лекцію» (Sprawozdanie, 1884: 11). З огляду на даний фрагмент можемо констатувати, що щорічна звітність і справи адміністративні тісно переплеталися із лекційною практикою, що було зафіксовано в установчих документах.

Відповідно до установчих документів керівництво (Zarząd) Товариства Приятелів Наук «складалося з п'яти членів», до яких в 1884 році належали: «президент Станіслав Козьмяна, віцепрезидента радник з питань здоров'я д-р. Теофіл Матецький, скарбник-радник д-р Вітольд Матецький, редактор д-р Лебінський» (Sprawozdanie, 1884: 14). Таким чином, складу вищого керівництва організації належали очільники адміністративного апарату, очільники фінансового та видавничого секторів.

Вектори діяльності Товариства були втілені в трьох окремих наукових відділах: Історико-літературному відділі, «очолюваному п. Козьмяном, а після його хвороби президентом відділу п. Владиславом Бентковським та секретарем відділу п. Каролем Козловським». Відділ природничих наук знаходився під керівництвом професора Шафаркевича та секретаря відділу д-р. Куштелана. Медичний відділ, президентом якого був д-р.

Матецький та секретар д-р Болеслав Вичеркевич. Окрім того, в складі історико-літературного відділу було створено окрему археологічну комісію (Sprawozdanie, 1884: 15).

Відділ природничих наук організації минулого 1884 року, згідно звіту озвученого під час засідань товариства, провів 8 засідань. На даному засіданні прозвучали доповіді: секретар товариства оприлюднив свої міркування на тему: «гіпотезу Труста про космічний ефір і пояснення всіх природних явищ», проф. Шафаркевич прочитав лекцію щодо особливостей пошуку джерел дослідження, проф. Шокальський на засіданні історичного факультету розповів про картини Матейка з оптичної точки зору, п. Мілевський доповів: про визначення кількості цукру, що міститься в рідинах, за допомогою поляризації світла (Sprawozdanie, 1884: 15).

За пропозицією проф. Шафаркевича, природничий відділ в 1884 році започаткував проект видання геологічних карт: «у яких були б представлені всі характерні мінерали, які знаходяться у Познанському герцогстві» (Sprawozdanie, 1884: 32). На видавництво даного видання «п. А. Чешковський виділив 200 марок і стільки ж було до виділено господарчим відділом. Оскільки витрати на видавництво складе близько 800 марок, правління Товариства пообіцяло допомогти природничому відділу надзвичайною пожертвою для цієї мети в розмірі 100 марок» (Sprawozdanie, 1884: 32). Отже, перманентною проблемою на шляху до реалізації перспективних проектів були фінансові проблеми, нестача вільних коштів.

Ще одним перспективним проектом загальні параметри якого обговорювалися на засіданнях відділу було питання облаштування метеорологічної та лісгосподарської станцій. Дане питання було підняте до розгляду відділом на кількох нарадах, і «це питання досі стоїть на порядку денному нарад відділу» (Sprawozdanie, 1884: 32).

Колекція Товариства в 1884 році збагатилася значною кількістю різноманітних наукових матеріалів, а саме: «бібліотека отримала 1200 екземплярів різних творів і кілька десятків брошур, серед них 800 томів і десятків брошур п. Ігнація Беліцького, чільне місце у бібліотеці організації зайняв «балагодійний дар п. Рачильського – Великий універсальний словник 19 ст. в 11 томах, придбаних за 600 марок»[19]. Також за 1884 рік нумізматична колекція Товариства поповнилася 998 монетами та 88 медалями, серед яких 82 медалі і 530 монети від п. Ігнація Беліцького, 6 медалей і 394 монети від п. Топольського (Sprawozdanie, 1884: 37).

До структури організації належав музей історичних пам'яток, який був відкритий в 1883 році рішенням зборів членів організації, на який керівництво товариства поклало великі надії: «хоч ще невеликий за розміром, ідея вкинута в серця наших земляків, проросте на благодатнішому ґрунті і принесе багаті плоди. у майбутньому» (Sprawozdanie, 1884: 21).

Важливим способом залучення грошових коштів до каси організації та водночас інструментом поширення польської культури серед населення була Галерея польських художників, яка була унікальним закладом із широким виставковим фондом: «Немає жодної іншої публічної колекції в Польщі, яка містила б стільки творів польських художників, що представляли б історичний розвиток польського малярства від часів Станіслава до розквіту нашого мистецтва сьогодні» (Sprawozdanie, 1884: 22). Фонд галереї динамічно збагачувався і в 1883 році галерея отримала цінні експонати, серед яких був дар «відомого скульптора, професора Віктора Лодзі-Бродзького з Риму, мецената нашої галереї» (Sprawozdanie, 1884: 22). Збільшення виставкового фонду пропорційно вплинуло і на зацікавленість публіки до галереї, що втілювалося в збільшенні частоти відвідувань, так: минулого року платно його відвідало 2224 особи, не враховуючи членів Товариства» (Sprawozdanie, 1884: 23).

Зважаючи на специфічну структуру констатуємо, що завданнями організації була підтримка науки і літератури польської громади: «стоїмо в святу годину, що зіграла наші розуми й серця і стала справжньою духовною зорею Наукового Товариства, завданням і метою якого є плекання науки і літератури польською мовою» (Sprawozdanie, 1884: 25).

Водночас керівництво організації налагоджувало міжнародну діяльність з науковими осередками поляків Малопольщі, регіону яких на той час входив до складу Австро-Угорської імперії. В 1884 році керівництво Товариства приятелів науки у Познані отримало запрошення від Академії Мистецтв і Наук у Кракові взяти участь у святкуванні річниці Кохановського: «призначили окремий ювілейний комітет, якому було наказано сформувати делегацію на Краківський з'їзд, та одночасно доручивши розпочати підготовку урочистого святкування тут, у нашій організації» (Sprawozdanie, 1884: 25).

Фінансовий стан організації в 1884 році знаходився в наступному стані:

готівкою – 17999, 03 мк., витрати готівки – 13571, 99 мк. Різниця: 4427, 04 мк. (Sprawozdanie,

1884: 41). Таким чином бухгалтерське сальдо за 1884 рік було позитивним, що характеризує фінансову діяльність організації як задовільну. Окрему статтю фінансового активу організації займали цінні папери: познаньські заставні облігації – 22800 мк., облігації Одолановського повіту – 3000 мк., акції Торунського банку – 1200 мк., акції Познанського базару – 7500 мк. (Sprawozdanie, 1884: 41).

Стан справ в роки I світової війни – 1917 р. Продовжуючи започатковані в кінці 19 ст. традиції, наприкінці Першої світової війни організація дотримувалася обраного вектору розвитку. Так, список активних членів Товариства станом на 31 грудня 1917 р. мав наступні показники а) членів-добродіїв – 2 б) довголітніх членів – 30 в) рядових членів – 756. Разом 788 осіб (Sprawozdanie, 1917: 4).

Постійним предметом спрямування зусиль керівництва організації був шлях на зміцнення фінансових основ. В даний період майно товариства складалося переважно з нерухомого майна, будинку на вул. Вікторії 26/27. Доходи від оренди данного будинку, зокрема від здачі приватним орендарам складали –14798 мк., які майже повністю покривали витрати на утримання музею, а саме: центральне опалення – 7270, 21 мк., ремонт – 2573, 46 мк., податки – 2 414, 10 мк., витрати води – 751, 20 мк., освітлення – 444, 19 мк., іпотечні відсотки – 1514, 40 мк., загалом – 14 967, 56 (Sprawozdanie, 1917: 7). Таким чином, витрати на утримання будинку на 169 мк. перевищували доходи від здачі в оренду частини приміщень приватним особам, що в умовах світової війни було задовільним результатом.

Грошові кошти організації станом на 31 грудня 1917 року було розділено на готівку та депозити в банках, так: грошові кошти в касі складали 1222, 42 мк., капітал у банках був вкладений в трьох установах. В Банку Асоціації Комерційних Товариств (Познань) знаходився вклад розділений на 4 рахунках: 1) 2553,20 мк., 2) 1893,67 мк., 3) 707,90 мк., 4) 5600 мк. В Торгівельному банку (Познань) знаходилася сума вкладу у розмірі – 29725 мк. Банк Кратохвіл і Перначиньський на двох рахунках: 1) під 5% на суму 24043,30 та 2) під 3% на суму 16725,34. Загальна сума вкладів – 80648,41 мк. (Sprawozdanie, 1917: 7).

Протягом 39 років (1874–1913) Товариства Приятелів Наук у Познані отримувало благодійні внески від меценатів, так до найбільш знакових з них в 1874 році належав дар від д-р Крайньського (Вроцлав) у сумі 3000 мк. та від о. Зенкевича (Гнезно) –1200 мк., 1885 р. д-р Шебеля (Лешно) –

3000 мк., 1887 р. Куреров (Варшава) – 985,20 мк., 1887 р. від Барциковського (Познань) – 1000 мк. та від В. Бентковського (Познань) – 206,75 мк., 1892 р. Джембовський (Рошкув) – 500 мк. та Юзеф Делерт – 200 мк., 1895 р. – Владислав Ядзевський (Познань) – 300 мк., 1897 р. о. Дидинський – 3050,05 мк., 1904 р. проф. Вічеркевич (Краків) – 1000 мк., 1907 р. Ульбріх – 500 мк., в 1907 році Антоній і Флорантіна Сухожевські – 2000 мк., 1901 р. Радкевич (Познань) – 884,75 мк., 1910 р. о. Вармінський – 5000 мк., 1911/12 Стржелінський – 2284,60 мк., 1913 р. – князь Адам Чарторийський (Сенява) – 40 000 мк. (Sprawozdanie, 1917: 8).

Проект бюджету організації на на 1918 рік

Прибуток	витрати		
15 000	внески звичайних членів		
10 000	внески привілейованих членів		
8000	відсотки з капіталу		
2 000	квитки до музею музей		
1000	прибуток від будинку		
1000	субсидії	2000	
3000	друк та палітурка		6000
зарплата працівників		30000	
і адміністративні витрати		5000	
3000	нестача		
43 000	Разом	43 000	(Sprawozdanie, 1917: 12)

З огляду на прокт бюджету на 1918 рік, прибуткова і витратна частина була збалансована, заробітна плата та витрати на видавництво забезпечувалися за рахунок відсотків від депозитів в банках, прибутку від здачі в оренду приміщень будинку, продажу квитків та державних субсидій.

Дотації надходили і від інших громадських організацій, так Музейне Товариство, до складу якого входило 850 членів, надіслало 1150 мк. на нові придбання для галереї картин та 2000 мк. на підтримку бібліотеки і 320 марок на зберігання бібліографічних дублікатів. За власний кошт видали ілюстрований «Довідник доісторичних колекцій Товариства приятелів науки» і один том «Музейні записки» з 1916 року (Sprawozdanie, 1917: 12).

В 1917 р. Бібліотека Товариства, примножувала свої фонди, серед найважливіших надбань року: «повне 12-томне видання творів Міцкевича, видане Пінігом і Райтером; твори Виспянського, Конапницької, Касправича, Стафа; історичні праці проф. Кахановського; статистичні та географічні праці проф.Ромера, праці з геології Камаровича (Sprawozdanie, 1917: 13). Також значні дари бібліотека отримала від двох меценатів: «д-р. Пекуцького з Познані – великий оберемок цінні польські гравюри XVI, XVII ст. та XVIII. (76 томів)

та від п. Мельжинського з Івна – 409 творів XV–XVIII ст.» (Sprawozdanie, 1917: 13).

Фонд Бібліотеки в 1917 р. налічував колекції 69 журналів «отриманих переважно шляхом дарування чи обміну». Частина з яких надходила від о. Кшижановського, а саме щорічні періодичні видання: «Надвісянин, Стжеха, Дженнік Польський, Блушч, Домовий гардіан, Гвездка Тішинська» (Sprawozdanie, 1917: 13).

Водночас декларувалася мета роботи бібліотечних працівників – «зробити бібліотеку доступною для населення». З цією метою алфавітний каталог книг для читального залу постійно оновлювався і «просунувся до літери М, налічував 4000 карток» (Sprawozdanie, 1917: 13).

Музей організації в окресленому році продовжував видавничу діяльність, так керівник історичного відділу музею д-р. Кастржевський видав «короткий путівник німецькою мовою під назвою “Kurzer Plihrer durch die vargeschichtliche Abteilung d. Graf. Mielzynski’schen Museums der Ges. der Freunde der Wissenschaften” та підготував до друку розлогий «Путівник до колекції доісторичної Музею ім. Мельжинського» (Sprawozdanie, 1917: 14).

Інтерес громадськості до галереї у 1917 р. викликала виставка дарів від меценатів, переданих до колекцій і розміщена у «малій залі, акція мала на меті примноження фондів серед книголюбів польського мистецтва. Видано було дві серії листівок із образами галереї та була організована виставка колекцій творів польського живопису в пам’ять про Ю. Брандта та Веруш-Кавальського» (Sprawozdanie, 1917: 15).

Керівництво галереї в 1917 році робило ставку на доповіді та лекції з метою залучення ширшого кола відвідувачів та меценатів. Ці зусилля принесли певні результати, з яких слід виділити одноразові пожертви на цілі галереї «п. Касправіча з Гнезно – 500 мк., п. Грабського з Гнезно – 100 мк. та п. Драстега з Познані – 500 мк.» (Sprawozdanie, 1917: 15).

Влаштувало Товариство і тематичні виставки. Так, у листопаді 1917 р. організована до 100-річчя смерті Т. Кастюшка виставка «пам’ятних речей Костюшкової доби» і відкрита до початку квітня 1918 р. Її відвідало понад 4500 осіб, а прибуток від входу до цієї виставки та відкритої одночасно виставки Брандта і Кавальського становив 3771, 10 мк. (Sprawozdanie, 1917: 16).

Загалом в 1917 році музей організації відвідало 2523 осіб. Дохід від входних квитків та продажу каталогів склав – 734, 15 мк. Водночас протягом року музейні служби опрацювали «685 отрима-

них листів, зі свого боку було надіслало понад 3000 листів та різної друкованої продукції» (Sprawozdanie, 1917: 4).

Необхідність існування музею керівний склад організації формулював в наступних сентенціях: «вірючи в краще майбутнє, ми хотіли служити в даних обставинах, відповідно до наукових та культурних потреб сучасного покоління, намагаючись передати наші пам’ятки минулого наступним поколінням у незмінному стані» (Sprawozdanie, 1917: 4).

В 1917 році склад членів організації залишався на задовільному рівні, зважаючи на негативний чинник світової війни, так станом на 31 грудня 1917 р.:

привілейованих членів-меценатів налічувалось 2, 30 членів-активістів та 756 постійних членів. Всього – 788 (Sprawozdanie, 1917: 9). До 30 членів-активістів належали особи які зробили одноразовий внесок у розмірі щонайменше 1000 мк., водночас «п. Кшиштоф Мелжинський з Велької Ленки набув статусу члена зробивши внеском у розмірі 10 000 мк.» (Sprawozdanie, 1917: 9).

В 1917 році організація отримувала значні дари від меценатів, так Обрієла Навроцька пожертувала 300 мк. на потреби організації заповівши «власні колекції Товариство етнологічному, а відсотки від дерозитів в банку нашої компанії. Знаковим був дар від д-ра Романа Майя, який «склав 24000 мк. готівкою. Даний внесок сформував Фонд імені Романа Майя який мав на меті за рахунок відсотків утримувати природничі колекції товариства» (Sprawozdanie, 1917: 9). Окрім цих надходжень, в 1917 році від слов’янсько-літературного гуртка з Вроцлава надійшла сума у розмірі – 1000 мк. (Sprawozdanie, 1917: 9).

Після закінчення звітнього року надійшло 5000 мк. в фонд імені проф. д-р. Станіслава Карванського від організації «Содаліції панів». На заклик незалежного «Громадянського комітету», утвореного «з ініціативи природничого відділу, сформований був фонд ім. д-р «Францишка Хлапавського», призначений для утримання природничих колекцій, що складає 37 000 мк.». Водночас «граф Едмунд Жолтавський з Мишкави передав 24 000 мк. на потреби організації», що мала бути сплачена найпізніше в 1923 р., а радник Ян Гленбацький надав Т.П.Н. дві іпотеки на загальну суму 5500 мк.» (Sprawozdanie, 1917: 11).

Висновки. Таким чином, найкраще характеризують організацію рядки розміщені у першому статуті Товариства, в яких своїми завданнями організація визначала: «плекання науки і володіння польською мовою», реалізуючи в

життя шляхом збирання та публікація джерел і матеріалів з польської історії, літератури, збиранням колекцій старожитностей польського народу. Також напрямками діяльності членів організації були – дослідницькі проекти, освітні та наукопопулярні ініціативи, видавнича та виставкова діяльність, які чітко підтверджували, що історична спадщина є стрижневим орієнтиром діяльності Познанського товариства друзів науки. Знаковим періодом у діяльності організації у сфері охорони культурної спадщини польського

народу стала Перша світова війна та її наслідки для польського народу. Для польської громади війна була багато в чому трагічним досвідом, який приніс величезних особисті втрати, але закінчення війни та здобуття Польщею незалежності поставило перед Товариством два ключових завдання: відновлення всіх не зруйнованих до кінця об'єктів спадщини та визначення способу функціонування та реалізації статутних завдань у абсолютно нових політичних, соціальних, економічних та правових умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sprawozdanie Towarzystwa Przyjaciół nauki w Poznaniu za r. 1884.
2. Sprawozdanie Towarzystwa Przyjaciół nauki w Poznaniu za r. 1917.
3. Sprawozdanie Towarzystwa Przyjaciół nauki w Poznaniu za r. 1918.
4. Sprawozdanie Towarzystwa Przyjaciół nauki w Poznaniu za r. 1919.

REFERENCES

1. Sprawozdanie Towarzystwa Przyjaciół nauki w Poznaniu [Report of the Society for the Study in Poznan] za r. 1884 [in Polish].
2. Sprawozdanie Towarzystwa Przyjaciół nauki w Poznaniu [Report of the Society for the Study in Poznan] za r. 1917 [in Polish].
3. Sprawozdanie Towarzystwa Przyjaciół nauki w Poznaniu [Report of the Society for the Study in Poznan] za r. 1918 [in Polish].
4. Sprawozdanie Towarzystwa Przyjaciół nauki w Poznaniu [Report of the Society for the Study in Poznan] za r. 1919 [in Polish].